

مؤسسات بیمه و بازار سرمایه

معصوم ضمیری

مدیرعامل شرکت سهامی بیمه آسیا

مقدمه

درحالی که بیمه در زندگی انفرادی و اجتماعی بشر امروز نقش تعیین کننده‌ای را به خود اختصاص داده و هیچ گونه فعالیت اقتصادی گسترده بدون پوشش بیمه‌ای، حتی در کشورهای جهان سوم صورت نمی‌گیرد، جنبه‌های اقتصادی بیمه عملاً ناشناخته مانده است. در میان انبوه نظریاتی که مسائل حقوقی، اجتماعی و فنی بیمه را به زبانهای مختلف مورد بحث و نقد قرار می‌دهند به ندرت کتاب یا مقاله‌ای دیده می‌شود که بیمه را از دیدگاه اقتصادی مورد بررسی قرار داده باشد. تا آنجا که می‌توان گفت نقش بیمه در اقتصاد کشور مقوله‌ای است که نه تنها برای عامه مردم، که حتی برای برخی از دست‌اندرکاران صنعت بیمه و دانشجویان این رشته نیز واضح و مشخص نیست و جا دارد که اهل تحقیق در این زمینه توجه و کنجکاری بیشتری به عمل آورند. شرکتهای بیمه به تناسب ارتقای سطح خدمات بیمه‌ای و توسعه فعالیت خود وجوه قابل ملاحظه‌ای به عنوان حق بیمه دریافت می‌کنند. این وجوه اساساً برای انجام تعهدات شرکتهای به صورت پرداخت خسارتها (در صورت وقوع حوادث) یا پرداخت سرمایه‌های بیمه عمر (در صورت رسیدن زمان معین در قراردادهای بیمه) دریافت می‌شود و عمدتاً در همین راه مصرف خواهد شد. اما بین زمان دریافت حق بیمه و انجام تعهدات شرکتهای بیمه، مدتی کم و بیش طولانی وجود دارد. این وجوه زیاد در این فاصله زمانی، راکد نمی‌ماند و به طریقی سرمایه‌گذاری می‌شود. سرمایه‌گذاری این منابع که اصطلاحاً «ذخیره‌های فنی شرکتهای بیمه» نام گرفته‌اند ضمن اینکه آثار انکارناپذیر در بازار سرمایه هر کشور دارد خود موضوع جالبی از دیدهای مختلف است:

۱. از دید شرکتهای بیمه، سرمایه‌گذاری ذخیره‌های فنی، وسیله‌ای برای کسب درآمد فرعی است که این درآمد فرعی می‌تواند نقش پشتیبان عملیات بیمه‌ای را بازی کند. چه بسیار

شرکتهای بزرگ بیمه که به دلایل مختلف موفق به تحصیل نتیجه مطلوب از فعالیتهای بیمه‌ای خود نشده‌اند و حق بیمه‌های دریافتی، برای انجام تعهدات و هزینه‌های آنها بسنده نبوده است ولی این کمبود را از محل درآمد سرمایه‌گذاری‌های خود جبران کرده و به ارائه خدمات بیمه‌ای ادامه داده‌اند. شرکتهای بزرگ بیمه با بهره‌گیری از خدمات کارشناسان سرمایه‌گذاری، چشمگیرترین نقشها را در بازار سرمایه بازی می‌کنند و به‌طور مستقیم در بخشهای صنعت، کشاورزی، ساخت و اجاره غیرمنقول فعال هستند. اداره بهینه منابع مالی و موفقیت در امر سرمایه‌گذاری می‌تواند در بازار رقابت شرکتهای بیمه مؤثر باشد. به دیگر سخن، از این رهگذر توان رقابت بیمه‌گر در ارائه خدمات تقویت می‌شود.

۲. از دید دولت و به ویژه نهادهای ناظر بر شرکتهای بیمه، سرمایه‌گذاری شرکتهای بیمه با وجود جنبه‌های مطلوب آن، متضمن ایجاد ظرفیت جدید سرمایه‌گذاری و همچنین پشتیبانی انجام تعهدات بیمه‌گران است. سرمایه‌گذاری ذخیره‌های فنی شرکتهای بیمه موضوعی بسیار حساس و با اهمیت است. سوء مدیریت و اشتباه در این سرمایه‌گذاری‌ها در صورت استمرار، به زیان شرکتهاست و موجب ناتوانی آنها در انجام تعهدات و در نهایت موجب ورشکستگی آنها می‌شود، لذا وضع مقرراتی برای کنترل سرمایه‌گذاری شرکتهای بیمه ضروری است و نظارت بر وضعیت مالی شرکتهای بیمه یکی از مهمترین وظایف دستگاههای ناظر بر امر بیمه در هر کشور است. اداره بهینه منابع مالی در بخش سرمایه‌گذاری، احتمال ناتوانی شرکتهای بیمه در ایفای تعهدات را کاهش می‌دهد.

۳. مشتریان شرکتهای بیمه نیز در مواردی می‌توانند از امکانات سرمایه‌گذاری شرکتهای بیمه بهره‌مند شوند. براساس شرایط بعضی قراردادهای بیمه عمر، بیمه‌گر موظف است در صورت تمایل مشتری به تناسب ذخیره فنی بیمه‌نامه به او وام دهد. بعضی شرکتهای بیمه بدون اینکه متعهد باشند، برای جلب رضایت مشتریان و توسعه فعالیت بیمه‌ای، بخشی از امکانات مالی خود را به اعطای اعتبار به بیمه‌گذاران اختصاص می‌دهند.

درباره سرمایه‌گذاری و نقش مستقیم شرکتهای بیمه در بازار سرمایه، پیشتر به تفصیل بحث شده است. در اینجا زمینه‌های دیگر، به ویژه مسائل مالی مربوط به فعالیتهای بیمه‌ای، با دید تازه مورد بحث قرار می‌گیرد. این زمینه‌ها عبارتند از:

۱. تأمین منابع مالی سرمایه‌گذاری‌های کلان از طریق توسعه بیمه عمر.
۲. تضمین اجرای طرحهای سرمایه‌گذاری به کمک انواع بیمه.
۳. تأمین تداوم سود سرمایه‌گذاری‌ها با استفاده از انواع بیمه.
۴. توسعه سرمایه‌گذاری‌های داخلی با استفاده از بیمه‌های اعتبار.

۵. جلب سرمایه‌گذاری‌های خارجی با استفاده از تأمین و پوشش‌های بیمه‌ای.

۱. تأمین منابع مالی سرمایه‌گذاری‌های کلان از طریق توسعه بیمه عمر

ذخیره‌های فنی شرکت‌های بیمه به‌طور عام، به ویژه ذخیره‌های مربوط به بیمه‌های عمر به دلیل بلند مدت بودن، یکی از منابع مهم تأمین مالی برای سرمایه‌گذاری‌های کلان است. بنابراین توسعه بیمه عمر می‌تواند در تجهیز و تأمین منابع سرمایه‌گذاری نقش عمده‌ای ایفا کند.

بیمه عمر اساساً بر دو گونه است: «بیمه عمر به شرط فوت» که برای بازمانده یا بازماندگان پس از فوت بیمه شده سرمایه معینی را تأمین می‌کند و در واقع یک نوع سرمایه‌گذاری نه برای بیمه‌شده بلکه به نفع شخص یا اشخاص دیگر است؛ و «بیمه عمر به شرط حیات» که سرمایه معین را برای شخص بیمه شده تأمین می‌کند و ذی‌نفع آن خود بیمه شده است. این دو نوع بیمه یک صفت مشترک دارند و آن ایجاد سرمایه‌ای درخور توجه در مقابل پرداخت اقساط کوچک به عنوان حق بیمه است.

بیمه عمر وسیله‌ای است برای تشویق عامه مردم به پس‌انداز که از آثار قطعی آن مقابله با خصلت مصرف‌گرایی و تفریط منابع ملی است و بدین منوال از حق بیمه‌های کوچک بیمه‌گذاران منابع عظیم مالی نزد بیمه‌گران فراهم می‌آید و در بخش‌های مختلف اقتصادی که مصالح کشور اقتضا کند قابل سرمایه‌گذاری است.

بدیهی است که بانکها نیز در جمع‌آوری پس‌اندازهای مردم و تشکیل سرمایه‌های بزرگ که خود آنها یا مشتریان آنها سرمایه‌گذاری می‌کنند، می‌کوشند و به سپرده‌گذاران خود سود یا جایزه می‌پردازند که عموماً خود آنان دریافت می‌نمایند و به مصرف هزینه‌های جاری می‌رسانند. در صورتی که سود مربوط به پس‌انداز از طریق بیمه عمر به اصل سرمایه افزوده می‌شود و تا پایان مدت قرارداد از دسترس بیمه‌گذار خارج است. به عبارت دیگر، سپرده بانکی سودی ایجاد می‌کند که بی‌درنگ قابل مصرف است حال آنکه بیمه عمر از طریق صرفه‌جویی در هزینه‌های جاری، تشکیل سرمایه‌ای را می‌دهد که قابلیت استفاده سرمایه‌گذاری در زمینه‌های مورد نیاز بیمه‌گذاران به ویژه تأمین نیازهای اساسی (از قبیل تهیه مسکن، لوازم زندگی و جز آن) را داراست. بنابراین بیمه عمر نه تنها آرامش خاطر بیمه‌گذار را فراهم می‌سازد بلکه موجب تشکیل سرمایه نیز می‌شود.

شرکت‌های بیمه می‌توانند با توجه به علایق و نیازهای مردم، قواعدی از بیمه عمر را طرح و ارائه کنند که مورد استقبال آنان قرار گیرد. در کشور ما تاکنون چنین موفقیتی نصیب بیمه‌گران نشده است، حتی به کمک تبلیغات پرهزینه و تلاش بازاریاب‌های آزموده حجم فروش

بیمه‌نامه‌های عمر و پس‌انداز در گذشته بسیار ناچیز بوده است. شاید به این علت که نتوانسته‌اند ضوابطی منطبق با شرایط اقتصادی کشور یا نیازها و سلیقه‌های مردم تنظیم نمایند. اخیراً طرح جدیدی از این نوع بیمه به مردم عرضه می‌شود که تعداد بیمه‌نامه‌های صادره حکایت از موفقیت نسبی آن دارد. این توفیق از آنجا مهم است که شناخت چگونگی جلب توجه مردم به بیمه عمر را نوید می‌دهد و طلیعه‌ای است در ارائه این نوع بیمه.

به موجب این طرح، بیمه‌گر متعهد است درآمد حاصل از سرمایه‌گذاری ذخیره بیمه‌نامه را، تحت عنوان مشارکت بیمه‌گذار در منافع، به حساب او منظور کند و جمع این درآمدها تا آخر مدت بیمه (۵ یا ۱۰ یا ۱۵ سال) به اصل سرمایه افزوده می‌شود. بدین قوار بیمه‌گذار، ضمن اینکه در طول مدت بیمه از پوشش بیمه عمر به شرط فوت برخوردار است، در پایان مدت بیمه‌نامه نیز دست‌کم سرمایه پیش‌بینی شده را دریافت خواهد کرد.

۲. تضمین اجرای طرحهای سرمایه‌گذاری به کمک انواع بیمه

طرحهای سرمایه‌گذاری بزرگ از جمله احداث واحدهای صنعتی یا عملیات ساختمانی سدها و بندرها در مرحله اجرا و آزمایش با خطرهای بسیار متنوعی مواجه هستند. خسارتهای ناشی از این خطرها نه تنها موجب افزایش هزینه‌ها و تأخیر در اجرا می‌شود بلکه گاه‌گاه موجب اتلاف کلیه منابع مالی اختصاص یافته به طرح می‌گردد و اجرای آن را به کلی متوقف می‌سازد.

برای مقابله با این خطرها، پوششهای بیمه‌ای خاص وجود دارند که عملاً اجرای موفق طرح را تضمین می‌کنند. مصلحت نیست که این‌گونه طرحها (خواه دولتی باشند و خواه متعلق به بخش خصوصی) بدون داشتن پوششهای بیمه‌ای به اجرا درآیند. در کلیه قراردادهای مقاطعه‌کاری پیمانکار باید به استحصال بیمه با پوشش کامل و در مقابل کلیه خطرهای طبیعی و غیرطبیعی ملزم شود تا این خطرها نتوانند مانع اجرای طرحهای عمرانی و صنعتی شوند و منابع مالی راکه با زحمت بسیار فراهم شده است تلف سازند.

همچنین گهگاه در حین اجرای این‌گونه طرحها، به اشخاص ثالث خسارتهای سنگین وارد می‌آید و حوادثی نظیر سیل در پروژه‌های سدسازی یا انفجار در طرحهای احداث کارخانه‌ها، به ویژه در مراحل پایانی و آزمایشی می‌تواند موجب ویرانی اموال مجاور گردد یا سبب آلودگی محیط زیست شود و به تلفات جانی نیز بینجامد. اشخاص ثالث زیان‌دیده برای جبران خسارتهای خود به پیمانکار مراجعه خواهند کرد و چه بسا تمام یا بخش عمده منابع مالی اختصاص یافته به طرح باید بابت این خسارتهای پرداخت شود و طرح ناتمام و ناموفق بماند.

بنابراین می‌توان گفت که بیمه نه تنها موجبات کاهش ریسک‌پذیری در سرمایه‌گذاری را

فراهم می‌سازد و خود عامل مهمی در تسهیل سرمایه‌گذاری به‌شمار می‌رود بلکه در صورت وقوع حادثه و خطر، صیانت و تأمین مالی مجدد سرمایه‌گذاری را برعهده می‌گیرد.

۳. تأمین تداوم سود سرمایه‌گذاری‌ها با استفاده از انواع بیمه

قبل از تهیه هر طرح صنعتی یا عمرانی و اقدام به اجرای آن، کارشناسان مالی مطالعه اقتصادی بودن طرح را آغاز می‌کنند. صرف‌نظر از بعضی طرح‌های دولتی که برای تأمین نیازهای اساسی جامعه اجرا می‌شود، اغلب طرح‌ها باید به ترتیبی تنظیم و اجرا شوند که بازده مالی کافی داشته باشند. در غیر این صورت نمی‌توان پس‌اندازهای عمومی را تشویق و در مسیر سرمایه‌گذاری هدایت کرد. اما مطالعات اقتصادی طرح به هر ترتیب انجام شود پیشنهادی برای تأمین سود مستمر سرمایه‌گذاری‌ها در صورت وقوع حوادث ندارد مگر اینکه به مدیران واحد اقتصادی توصیه کند که با استفاده از راهنمایی کارشناسان مدیریت خطر انواع بیمه‌هایی را که در طول حیات اقتصادی طرح ضرورت دارد تعیین کنند.

بدیهی است تمام انواع بیمه‌هایی که جبران خسارتهای احتمالی را میسر می‌سازند در حفظ داراییها و توفیق فعالیت واحد اقتصادی و سودآوری آن مؤثرند. در اینجا اشاره به بعضی از انواع آن که در کشور ما کمتر شناخته شده‌اند مفید به نظر می‌رسد.

الف) بیمه عدم‌النفع

یکی از انواع بیمه که متأسفانه هنوز در کشور ما به آن توجه نشده بیمه عدم‌النفع واحدهای صنعتی است. تعهد بیمه‌گر در این نوع بیمه جبران خسارتهایی است که به علت تعطیل موقت کار در اثر وقوع حوادث بیمه‌پذیر ایجاد می‌شود. برای مثال اگر به سبب وقوع حادثه آتش‌سوزی یا زلزله صدمه‌ای به واحد صنعتی وارد آید که تعمیر و راه‌اندازی آن مستلزم توقف کامل یا بخشی از کارخانه شود و بر اثر آن تولید محصول برای مدتی متوقف یا مواجه با کاهش شود، خسارتی حاصل می‌شود که اصطلاحاً «خسارت غیرمستقیم ناشی از حادثه یا خسارت عدم‌النفع» می‌نامند. گاهی دامنه این خسارت تا آنجا پیش می‌رود که علاوه بر کاهش توان تولید واحد صنعتی، موجب از دست رفتن بازار به نفع مؤسسات رقیب می‌شود. آثار مالی این گونه خسارتهای در بعضی موارد بیش از آثار مالی خسارتهای مستقیم آن است که نه تنها به سادگی محاسبه پذیر است بلکه از طریق پوششهای بیمه‌ای نیز قابل تأمین است.

در خصوص واحدهای صنعتی پذیرفته شده در بورس، کاهش قیمت سهام پس از وقوع خسارت در تعیین میزان واقعی آن مؤثر است. افزون بر این می‌توان از دست دادن سود سهام را با توجه به سود سالهای گذشته نیز در محاسبات دخالت داد. بنابراین می‌توان گفت با توجه به

اینکه حوادث عمده در یک کارخانه، کاهش تولید و در نتیجه کاهش سود دوره‌های آتی را در پی خواهد داشت، شرکتهای بیمه می‌توانند برای اطمینان خاطر اشخاصی که به خرید سهام در بورس اوراق بهادار اقدام می‌کنند و همچنین در جهت تثبیت ارزش سهام علاوه بر خسارتهای مستقیم یک واحد تجاری، سودهای آتی سهامداران آن را نیز در قالب بیمه عدم‌النفع تحت پوشش قرار دهند.

ب) سایر انواع بیمه

امروزه واحدهای صنعتی انواع بیمه‌های سنتی را تحصیل می‌کنند. شاید دلیل آن تأکید بانکهایی باشد که تسهیلات موردنیاز را در اختیار آنها می‌گذارند. به هر تقدیر فعلاً واحدهای صنعتی عموماً از پوششهای بیمه‌ای در مقابل حوادث آتش‌سوزی، انفجار، صاعقه و بعضاً زلزله، سیل و طوفان و نظایر اینها برخوردار هستند. اما مشکل بسیار جدی این است که اکثر واحدهای صنعتی ما اولاً در مقابل حوادث طبیعی بیمه نیستند و ثانیاً مبلغ بیمه در مقابل حوادث آتش‌سوزی و انفجار اکثراً ناکافی و حتی ناچیز است. تغییرات نرخ ارز و تورم در ایجاد این مشکل مؤثر بوده‌اند. افزون بر این، واحدهای صنعتی ممکن است مسؤول خسارتهایی شناخته شوند که به همسایگان و اشخاص ثالث و به محیط زیست وارد آید. جبران این خسارتهای موجب اختلال در وضعیت مالی واحدها خواهد شد و لذا استحصال انواع بیمه مسؤولیت، اعم از مسؤولیت تولید و مسؤولیت محیط زیست، از ضروریات مدیریت مالی مؤسسات و شرط لازم برای اطمینان از تداوم سوددهی آنهاست.

خوشبختانه هیأت پذیرش بورس به این موضوع حساس به بهترین وجه توجه کرده و به قرار اطلاع مطابق تصمیمات متخذه پذیرش سهام شرکتهای جدید موقوف به ارائه گواهینامه کفایت بیمه است و حسابرسان موظف شده‌اند ضمن رسیدگی به حسابهای سالیانه شرکتهای گواهینامه‌مورد نظر را مطالبه نمایند.

در بررسی و تحقیقی که در مورد ۵۰ شرکت صنعتی تحت پوشش یک بانک به عمل آمده روشن شده است که بیش از ۹۰ درصد این واحدها پوشش بیمه‌ای در مقابل خطر آتش‌سوزی و انفجار به صورت کافی تحصیل نمی‌کنند و مبلغ بیمه اکثراً معادل ارزش دفتری اموال و در مواردی کمتر از ۱۰ درصد ارزش واقعی آنهاست.

۴. توسعه سرمایه‌گذاری‌های داخلی با استفاده از بیمه‌های اعتبار

اصولاً هر یک از انواع بیمه خودبه‌خود موجب افزایش اعتبار می‌شود. بانکها برای اموال مورد وثیقه قبل از اعطای تسهیلات، مطالبه بیمه‌نامه می‌کنند. بدون بیمه‌نامه باربری برای کالاهای

وارداتی گشایش اعتبار نمی‌کنند و در قراردادهای مشارکت، فروش اقساطی، اجاره به شرط تملیک و سایر عقود اسلامی بیمه اموال موضوع قرارداد، یکی از شرایط آن است و حتی اشخاص را قبل از اعطای وام مسکن در مقابل خطر فوت بیمه می‌کنند.

اما موضوع بحث ما در این بخش توضیح انواع بیمه یا پوششهایی به صورت تضمین است که مستقیماً و به نحو محسوس در توسعه روابط اعتباری مؤثرند و در تنظیم و گسترش داد و ستدهای بازرگانی داخلی و بین‌المللی نقش دارند. این بیمه‌ها یا پوششهای تضمینی که به اختصار توضیح داده می‌شوند عبارتند از:

الف) بیمه اعتبارات داخلی

در بازرگانی امروز معاملات عمده با استفاده از تسهیلات به صورتهای مختلف انجام می‌گردد و الزام به پرداخت نقدی در داد و ستدهای بازرگانی موجب محدودیت این روابط می‌شود. دست‌اندرکاران فعالیتهای اقتصادی اعم از تولید و توزیع ناگزیر به استفاده از تسهیلات اعتباری بانکها و سایر مؤسسات اعتباری هستند. اعطا کنندگان تسهیلات معمولاً به اخذ وثیقه یا تضمین‌نامه بانکی اصرار می‌ورزند که این هر دو پر هزینه و پر تشریفات است. ترهین اموال غیرمنقول اگر موجود و بلا مانع باشند هزینه سنگینی دربر دارد که در نتیجه موجب گرانی و محدودیت تسهیلات می‌شود. ضمانتنامه‌های بانکی هم معمولاً متکی به ترهین غیرمنقول یا اوراق بهادار و اموال ارزشمند دیگر است.

شرکتهای بیمه می‌توانند بیمه‌نامه‌هایی صادر کنند که از لحاظ اعطا کننده تسهیلات معادل وثیقه یا ضمانتنامه بانکی باشد و جایگزین آنها شود. با عنایت به اینکه صدور این بیمه‌نامه، تشریفات مفصل ندارد و بسیار کم هزینه است، در صورتی که متداول شود کمک شایانی به سهولت و سلامت روابط بازرگانی خواهد کرد.

استفاده از بیمه اعتبار تنها در دادوستدهای بازرگانی صورت نمی‌گیرد بلکه هر جا که نیاز به تضمین باشد، می‌توان به جای ضمانتنامه بانکی از بیمه‌نامه اعتبار استفاده کرد. اخیراً شرکتهای بیمه به جای ضمانت پرداخت حقوق و عوارض گمرکی برای کالاهای ترانزیتی، بیمه‌نامه اعتبار صادر کرده‌اند و این امر در تأمین وصول حقوق دولت و تسهیل کار مؤسساتی که کالاهای ترانزیتی را حمل می‌کنند بسیار مؤثر بوده است.

ب) تضمین اعتبارات صادراتی

فروش کالاهای صادراتی به صورت نقد یا در مقابل اسناد معتبر، مطمئن اما بسیار محافظه کارانه است. خریداران خارجی غالباً نمی‌خواهند یا نمی‌توانند قیمت کالا را نقداً بپردازند. معاملات بازرگانی بین‌المللی مستلزم اعطای اعتبارات عمده از طرف کشور فروشنده

است و لذا خطر عدم وصول مطالبات همیشه وجود دارد. حتی اگر پرداخت قیمت کالا از طریق گشایش اعتبار اسنادی و با مداخله دو بانک گشاینده اعتبار (در کشور خریدار) و ابلاغ کننده اعتبار (در کشور فروشنده) صورت پذیرد، باز هم خطر عدم پرداخت وجه اعتبار اسنادی از جانب بانک گشاینده اعتبار منتفی نیست. عوامل متعددی ممکن است موجب این عدم پرداخت شود که عمده این عوامل، سیاسی یا اقتصادی هستند. از جمله آنها وقوع جنگ در کشور خریدار یا قطع روابط سیاسی بین دو کشور یا وضع مقررات جدید ارزی است.

اساساً وصول مطالبات بابت صادرات کالا و خدمات را دو گونه خطر تهدید می‌کنند: خطرهای بازرگانی که مربوط به شخص خریدار می‌شود و انجام ندادن تعهدات خریدار به سبب مشکلات مالی خطر بازرگانی تلقی می‌گردد؛ و خطرهای سیاسی که به مسائل کشور خریدار مربوط می‌شود. از جمله این خطرها شورش، اعتصاب یا ملی شدن فعالیتهای بازرگانی یا وضع مقررات و محدودیت برای ورود کالاها و پرداختهای خارجی است.

صادرکنندگان قادر به تحمل این خطرها نیستند و لذا موفقیت در توسعه صادرات در هر کشوری که باشد بدون مداخله و کمک دولت در تأمین یا تضمین وصول مطالبات صادرکنندگان امکان‌پذیر نیست. صندوقهای تضمین صادرات که ابتدا در کشورهای توسعه یافته تأسیس شدند عامل کمک دولت به تحقق این هدفها هستند.

صندوقهای ضمانت صادرات، معمولاً دولتی هستند یا به حساب دولت عمل می‌کنند. ولی در بعضی از کشورها مؤسسات بیمه نیز به موازات این صندوق در حد توان مالی خود به صدور بیمه‌نامه برای تأمین وصول مطالبات از خریداران خارجی اقدام می‌کنند. شرکتهای بیمه اعتبار اگر با دقت و شناخت اوضاع سیاسی و اقتصادی کشورهای خریدار عمل کنند درآمد ارزی عمده‌ای به دست می‌آورند. مؤسساتی وجود دارند که در جمع‌آوری اطلاعات راجع به خریداران خارجی به این شرکتهای کمک می‌کنند.

پ) تضمین اوراق مشارکت

اخیراً جذب پس‌اندازهای عمومی و سرمایه‌های کوچک و بزرگ در اجرای طرحهای عمرانی و توسعه صنایع و ساخت مسکن متداول شده است. این عمل به صورت انتشار اوراق قرضه یا بهتر بگوییم اوراق مشارکت انجام می‌گیرد. صاحب سرمایه به جای دریافت بهره، که در نظام اقتصادی کشور ممنوع و متروک شده است در سود حاصل از اجرای طرح شریک می‌شود که ممکن است به مراتب از بهره متعارف هم بیشتر باشد. ولی مجری طرح معمولاً حداقلی برای سود تعهد می‌کند تا سرمایه‌گذاران بیشتر به سرمایه‌گذاری تشویق شوند. بازپرداخت اصل و سود

سرمایه را نیز یک بانک معتبر یا مؤسسه اعتباری دیگر تضمین می‌کند. در اینجا تذکر دو نکته لازم است:

یک - بانک یا مؤسسه تضمین کننده اعتبار در صورتی می‌تواند به تضمین این سرمایه‌گذاری‌ها مبادرت ورزد که از وجود و کفایت پوششهای بیمه‌ای متداول از قبیل بیمه مهندسی، بیمه آتش‌سوزی و جز آن مطمئن باشد.

دو - بیمه‌گر نیز می‌تواند مستقیماً به جای بانک در قالب بیمه اعتبار به تضمین بازپرداخت اصل و سود سرمایه‌گذاری اقدام کند. البته این اقدام برای بیمه‌گران تعهد سنگینی در بردارد ولی در شرایط موجود که شرکتهای بیمه، هم توان مالی خوبی دارند و هم از اعتبار و حسن توجه عامه مردم سود می‌برند، می‌توانند در این زمینه حساس خدمت ارزشمندی ارائه دهند و در صورت لزوم از طریق ارتباط با بیمه‌گران اتکایی از سنگینی تعهدات خود بکاهند.

۵. جلب سرمایه‌گذاری‌های خارجی

با استفاده از تأمینها و پوششهای بیمه‌ای

هرچند تضمین یا بیمه اعتبار مربوط به معاملات بازرگانی خارجی در کشور فروشنده صورت می‌گیرد اما در بعضی موارد ممکن است پوشش بیمه‌ای یا تضمین مطالبات فروشنده را مؤسسات بیمه در کشور خریدار انجام دهند و این از طریق پیوند بیمه اتکایی بین کشورهاست. این توضیح لازم است که عموماً شرکتهای بیمه در کشور فروشنده در اعطای پوشش به خریدار خارجی تردید دارند اما اگر بیمه‌گر معتبری در کشور خریدار حاضر به قبول خطر و صدور بیمه‌نامه شود آن شرکت بیمه حاضر است بیمه‌نامه صادره در کشور خریدار را از طریق بیمه اتکایی پوشش دهد. به دیگر سخن، شرکت بیمه کشور فروشنده اعطای پوشش بیمه اعتبار را به خریدار خارجی موکول به همکاری یک بیمه‌گر از کشور خود او می‌کند.

این گونه پوشش و همکاری بین بیمه‌گر داخلی و خارجی در کشور مانیز سابقه دارد. از جمله مواردی که شرکتهای بیمه محلی در کشور خریدار می‌توانند به صورت مؤثر مداخله کنند معاملات بیع متقابل و به اصطلاح «بای‌بک» است. در معاملات «بای‌بک» که در واقع فروشنده یک نوع سرمایه‌گذاری بلندمدت انجام می‌دهد خطرهای گوناگونی به شرح زیر سرمایه خارجی را تهدید می‌کنند:

۱. اعتباری که به‌طور نقد، کالا یا تکنولوژی در اختیار خریدار قرار می‌گیرد مانند هر نوع اعتبار بین‌المللی در معرض خطرهای سیاسی و تجارتي است و ممکن است خریدار پس از استفاده از اعتبارات از انجام تعهدات خود، یا به لحاظ مشکلات مالی و تجارتي که مربوط به

- خود اوست یا به لحاظ مسائل سیاسی و اجتماعی که مربوط به کشور اوست، عاجز بماند.
۲. اعتبار با توافق طرفین در یک طرح صنعتی یا عمرانی مشخص مصرف می‌شود و بازگشت آن موکول به اجرای موفق این طرح و سودآوری آن است. چه بسا طرح به لحاظ اشتباه در مراحل مطالعه و تصمیم یا بر اثر ضعف مدیریت، مشکلات سیاسی و اقتصادی، حوادث طبیعی و غیرطبیعی یا موفقیت به انجام نرسد.
۳. امکان دارد به سبب طول مدت اجرای طرح و تغییرات در بازار، محصولی که از اجرای طرح به دست می‌آید قادر به رقابت با تولیدات مشابه نباشد و در نتیجه فروشنده دریافت آن را به مصلحت خویش نداند.

به طور خلاصه خطرهای طبیعی، غیرطبیعی، بازرگانی و سیاسی مختلفی طرحهای «بای‌بک» را در فاصله بین اعطای اعتبار و برگشت آن تهدید می‌کنند. مؤسسات بیمه اعتباری در کشور سرمایه‌گذار به اکراه و تردید بسیار، حاضر به اعطای پوشش بیمه‌ای یا تضمین در مورد این طرحها هستند زیرا خطر، ناشناخته و بسیار سنگین است ولی در صورتی که بیمه‌گران کشور خریدار بتوانند برخی از خطرهای محلی را به عهده بگیرند سنگینی خطر به ویژه جنبه روانی خطر از نظر بیمه‌گر خارجی به طور محسوس تخفیف می‌یابد. بیمه‌گر کشور خریدار می‌تواند با وثیقه گرفتن اموال و تأسیسات مربوط به طرح و حتی با نظارت بر اجرای طرح و نحوه هزینه کردن اعتبارات، بازپرداخت آن را تضمین کند. این تضمین همراه با صدور بیمه‌نامه‌های مهندسی، حمل، آتش‌سوزی و سایر خطرها و همچنین بیمه‌نامه شکست ماشین‌آلات سنگین به بیمه‌گر خارجی امکان می‌دهد که با رغبت بیشتر و تردید کمتر نسبت به تضمین اعتبار مبادرت ورزد. بنابراین مداخله بیمه‌گر محلی عملاً به حصول توافق بین طرفین و استحصال پوشش اعتباری لازم کمک می‌کند و شاید در بسیاری موارد بدون حضور بیمه‌گر محلی انعقاد قرارداد ناممکن شود. به امید آنکه دخالت شرکتهای بیمه در این زمینه، که خدمت بسیار مفیدی به توسعه صنعت و اقتصاد کشور است، گسترش یابد.